

Julkisuus – kuka rakentaa sillan?

Havahduin, kun tietotekniikka-alan yritys haki sanomalehti-ilmoituksella palvelukseensa arkkitehtia. Jo aiemmin olin kiinnittänyt huomioni siihen, miten teknisten järjestelmien yhteydessä kirjoitettiin arkkitehtuurista, ja jäänyt pohtimaan, mitä arkkitehtuurilla tässä yhteydessä tarkoitettiin. Arkkitehtuuri on perinteisesti ollut kolmiulotteisen, fyysisen tilan suunnittelua, mutta mikä on se tila, jota tietoteknistä järjestelmää suunnitteleamalla syntyy?

Seija Ridellin artikkelin ajatus median luomasta julkisuudesta tilana jatkaa analogioiden etsintää. Artikkelin kaksi keskeistä kysymystä ovat: minkälaisesta tilasta median luomassa julkisuudessa on kyse ja kuka tätä tilaa tuottaa? Ridell hakee tilarinnastuksia lähinnä yhteiskuntatieteestä ja maantieteestä. Artikkelin leveään teoreettiseen haravaan on tarttunut lukuisia erilaisia tilan fyysisiä rinnastuksia kuten kanava, väylä, kahvila ja kaupunki, joista Ridell löytää yhtymäkohtia julkisuuteen.

Osuvin näistä esille nostetuista fyysisen ympäristön analogioista lienee kaupunki. Ainakin eurooppalaisen perinteen mukaiseen kaupunkiin sisältyy oleellisenä osana julkinen tila, jonka tärkeimpiä elementtejä ovat kadut, torit ja aukiot. Julkisilla tiloilla on yhtymäkohtia länsimaisen demokratian ideaaliin: kansalaisten on vuosisatojen saatossa ajateltu voivan vapaasti kokoontua näihin tiloihin keskustelemaan yhteisistä asioista. Näiden kaikille avoimien tilojen ympärille on rakennettu erilaisia institutionaalisia rakennuksia kuten kouluja, kirjastoja, yliopistoja ja sairaaloita. Erityisesti pohjoismaisen hyvinvointivaltion ajatukseen on sisällynyt vahva visio siitä, miten yhteiskunta huolehtii näiden nykyisin palveluiksi kutsuttujen instituutioiden avoimuudesta kansalaisille. Nekin ovat osa julkista kaupunkitilaa.

Huoli eurooppalaisen kaupunkiperinteen ja myös pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuudesta kytkeytyy kaupunkipolitiikassa ja -suunnittelussa keskeisesti juuri näiden julkisten tilojen säilymiseen avoimina. Yhteiskuntamme vaalii lainsäädännöllä kansalaisten oikeuksia vaikuttaa julkisen kaupungin kehitykseen; suomalainen paikallishallinto on usein mainittu varsin vahvaksi, mikä tarkoittaa pitkälle kehittynyttä itsehallinnollista huolenpitoa oman yhteisön jäsenistä. Samaan aikaan tämän paikallisyhteisön olemassaolo on kuitenkin yhä enemmän riippuvainen kansainvälisestä kehityksestä, ja se joutuu eri tavoin kilpailemaan tulevaisuutensa puolesta. Taloudellisten realiteettien ja niihin kytkeytyvien intressien sekä toisaalta yhteisten asioiden julkisen ja demokraattisen hoitamisen yhteensovittaminen on kaupunkien suuri haaste. Tämä heijastuu suoraan myös fyysiseen kaupunkitilaan ja erityisesti sen julkisuuteen. Samalla

kaupunkisyhteisön jäsenet joutuvat uudella tavalla miettimään vaikuttamisen mahdollisuuksiaan tässä kehityksessä.

Manuel Castells on omassa informaatioajan trilogiassaan käyttänyt tilan käsitettä tavalla, joka avaa edellä kuvattua kaupunkien haastetta osuvasti. Castellsin käsitteet virtojen tila (*space of flows*) ja paikkojen tila (*space of places*) ovat merkittävästi vaikuttaneet tieto- ja verkostoyhteiskunnasta käytävään keskusteluun. Castells määrittelee tilan samanaikaisten yhteiskunnallisten käytäntöjen materiaalisena kohtauspaikkana. Perinteisesti nämä käytännöt ovat kohdanneet käsin kosketeltavissa paikoissa, mutta nykyään ne kohtaavat toisensa yhä useammin verkostoissa, joissa erilaiset informaatio-, pääoma-, teknologia- ja mielikuvavirrat jäsentyvät. (Castells 1996, 410–418.)

Kansainvälistyvä kaupunki elää yhä enemmän virtojen tilassa. Castellsin ilmaiseva huoli tästä kehityksestä on jäänyt vähälle huomiolle. Hän ottaa kuitenkin varsin selvästi kannan paikkojen ja niihin liittyvien kokemusten ja merkitysten puolesta.

Ihmiset kuitenkin yhä elävät paikoissa. Mutta koska toiminnot ja valta yhteiskunnassamme järjestäytyvät virtojen tilaan, alkaa niiden rakenteellinen logiikka dominoida ja muuttaa oleellisella tavalla paikkojen merkitystä ja dynamiikkaa. Paikkoihin liittyvä kokemus eriytyy vallasta ja niiden merkitys eriytyy tiedosta. (Castells 1996, 428.)

Itsehallinnolliselle kaupungille paikkoihin liittyvän kokemuksen ja vallan eriytyminen on haaste. Poliittisen järjestelmän (jota globaalit virrat muovaavat) ja paikan merkityksen (joka pääasiassa syntyy siinä elämällä ja kokemalla) eriytyminen on ongelma, jota itsehallinnossa ja kaupunkisuunnittelussa sen yhtenä ohjauksvälineenä joudutaan ratkomaan. Castellsin mukaan paikkojen ja laajemminkin kokonaisten kaupunkien tulevaisuus on riippuvainen siitä, miten hyvin virtojen ja paikkojen välille kyetään rakentamaan niin fyysisiä kuin kulttuurisia siltoja. (Castells 1996, 428; Borja & Castells 1997, 44.)

Allegoria sillasta olisikin kenties kaupunkia osuvampi kuvaus mediajulkisuudelle. Julkisuus voisi parhaassa tapauksessa olla juuri tämä Castellsin peräänkuuluttama silta, joka yhdistää ihmisiä ja edistää vuorovaikutusta. Julkisuuden sillalla paikoissa kiinni oleva elämä ja kokemus ympäristöstä voisivat yrittää tavoittaa kansainvälisiä valtavirtoja. Julkisuuden siltaan sopivat molemmat Castellsin tilan määritelmät. Vaikka julkisuuden tuottamisen välineet ovat mitä suurimmassa määrin kiinni virtojen tilassa, voivat julkisuuden esille nostamat kysymykset kuitenkin olla vahvasti fyysisissä paikoissa kiinni – vai voivatko?

Tarina sillasta houkuttelee jatkamaan. Mihin silta tehdään, kuka sen rakentaa ja millä ehdoilla siinä saa kulkea? Jotkut voivat olla sitä mieltä, että koko silta on tarpeeton. Nämä ovat rakentamiseen liittyviä keskeisiä kysymyksiä, joita muun muassa kaupunkisuunnittelussa ratkotaan päivittäin ja joiden vuoksi sillan suunnittelua ja rakentamista pyritään ohjaamaan tarkoin määritellyllä menettelyllä. Ohjaus sisältää sen oletuksen, että silta on hanke, joka toteutetaan yhteisöstä kerätyillä varoilla ja josta myös päätetään yhdessä.

Sillan suunnittelun ja rakentamisen lähtökohdat muuttuvat, jos yhteiset rahat eivät riitä siltaan, mutta yhteisö kuitenkin tarvitsisi siltaa. Millä menettelyllä ulkopuolisella rahalla toteutettava silta saataisiin kaikkien käyttöön? Sillan vapaa käyttö on tärkeää, jotta yhteisön jäsenet edelleenkin kokisivat yhteisön omien asioidensa hoitajaksi ja olisivat halukkaita pysymään sen jäseninä. Tätä kaupungeissa mietitään parhaillaan, sillä rahat eivät useinkaan riitä tarpeellisena pidettyihin asioihin.

Kenties tarinani sillasta eteni liian konkreettiseksi, mutta julkista kaupunkia koskevat suunnittelun haasteet ovat hyvin rinnastettavissa median tuottaman julkisuuden haasteisiin. Myös Ridell tuo esille tilan suunnitteluprosessin ja sen ympärillä käydyn teoreettisen keskustelun. Ridell viittaa artikkelissaan erityisesti suunnitteluteorian kommunikatiiviseen traditioon, joka viimeisen kymmenen vuoden aikana on keskeisesti vaikuttanut myös käytännön suunnitteluprosesseissa.

Suunnitteluteorian sisälle on kuitenkin rakennettu ongelmia, joiden vuoksi sen selitysvoima nykyisessä kaupunkisuunnittelussa on heikko. Se on kehittynyt interaktiivisesti suunnittelukäytännön kanssa absorboiden itseensä suunnittelun normatiiviset oletukset ja ajattelumallit. Tämän seurauksena suunnitteluteoriassa korostuu instituutiolähtöinen tarkastelutapa ja muun muassa kommunikaatiota rakennetaan suunnitteluinstituution ehdoilla eli haetaan niin sanottua instituutio-naalista mallia (*institutional approach, institutional design*) (Healey 1997). Suunnitteluinstituutiolla tarkoitan tässä julkisen hallinnon piiriin kuuluvaa valmistelu-järjestelmää. Molemmat Ridellin viittaukset suunnitteluteoriaan, John Forester ja Patsy Healey, edustavat tätä instituutio-naalista näkökulmaa.

Instituutiokeskeisyys on johtanut muun muassa siihen, että kommunikatiivisen prosessin keskiössä on suunnittelija, jonka tehtävänä on eri toimijoiden jatkuva eettinen arviointi ja eriarvoisuuden tasapainottaminen, mikä usein ilmaistaan niin sanottuna yleisenä etuna. Tämän seurauksena suunnitteluprosessin todellinen vallankäyttäjäksi on suunnittelija – ei osallistuva kansalainen, jota varten koko kommunikatiivista käytäntö on kehitetty, tai poliittinen päätöksentekijä, jonka tehtävä arvovalinnan viime kädessä pitäisi olla. Kun tähän eettiseen valvontaan edelleen yhdistyy vahva ammatillinen suunnitteluosaaminen ja siihen sisältyvä erityinen ilmaisutapa ja -taito, on suunnittelija koko kommunikatiivisen prosessin keskeinen voimatoimija. Tässä Ridell näkee liittymäkohtia mediajulkisuuteen ja journalistien asemaan sen portinvartijoina.

Suunnitteluteorian ja -käytännön normatiivinen instituutiokeskeisyys tekee ne myös sokeiksi ympäristön muutoksille. Teoriassa voidaan ylläpitää illuusiota yhteisestä kaupungista ja sillasta, mutta todellisuudessa sillan rakentaminen tapahtuu yhä useammin instituution ulkopuolella. Tämän huomaavat muun muassa yhteisiin asioihin vaikuttamaan pyrkivät kansalaiset varsin pian. (Staffans 2004.) Mielenkiintoinen leikkauspinta julkisen kaupunkitilan ja mediajulkisuuden rakentamisen välillä syntyy tilanteessa, jossa kansalaiset eivät luota omaan vaikuttavuuteensa julkisen hallinnon asioiden valmistelussa, vaan kääntyvät mediajulkisuuden puoleen omien tavoitteidensa saavuttamiseksi. Mediajulkisuudella on omat ehtonsa, joita journalismin tutkimuksessa on tuotu esille, mutta ne ehdot voivat kuitenkin olla erilaiset ja sen vuoksi mahdollistaa kansalaisvaikuttamisen sitä kautta.

Lopuksi en malta jättää mainitsematta Ikuhiro Nonakan esiin nostamaa vanhaa japanilaista sanaa *ba* (Nonaka ja Konno 1998). *Ba* on alun perin Kitaro Nishidan luoma filosofinen käsite, mutta Nonakan kautta se on laajalti levinnyt tiedon rakentamiseen liittyvänä käsitteenä. *Ba* voidaan ymmärtää yhteisesti jaettuna tilana ja aikana, jossa syntyy yhteisiä merkityksiä. Nishidan mukaan joissakin fyysisissä tiloissa on näkymätöntä voimaa, jonka voi tavoittaa siihen sukeltaessaan. (Nishida 1990.) *Ba*'ssa siis yhdistyvät henkinen ja fyysinen tila, ja siinä syntyy uusia merkityksiä.

Ympyrä sulkeutuu julkiseen kaupunkitilaan. Hienoimmillaan julkinen kaupunkitila voi olla kokonaisvaltainen *ba*, joka sekä kantaa yhteisön menneisyyttä että synnyttää uusia merkityksiä ihmisten kohdatessa näissä tiloissa. Julkisuus on jatkumo, jota julkiset paikat tukevat. Mutta mitä tekemistä näillä julkisilla tiloilla on mediajulkisuuden kanssa? Julkisen tilan suhde mediajulkisuuteen jää vaivaa-

maan. Eläkö mediajulkisuus jo kokonaan virtojen tilassa vai onko sillä vielä kosketus siihen julkisuuteen, joka syntyy ihmisten kohdatessa? Tiedonrakennuksesta kiinnostuneet organisaatioteoretikot ovat kiinnittäneet huomionsa *ba*'han ja siihen, miten jotkut fyysiset paikat edesauttavat muun muassa luovuutta ja innovatiivisuutta. Onko media kiinnostunut rakentamaan siltaa vai viekö virta?

Journalismin tai median tutkimusta tuntemattomallakin on siis artikkelin luettuaan pää täynnä kysymyksiä ja uusia ideoita. Tieteellisellä artikkelillakin voi rakentaa julkisuutta, ja Seija Ridell käyttää sitä innostavalla tavalla käynnistääkseen sillanrakennusprojektin, jolla on edellytykset yhdistää eri aloilla käytäviä keskusteluita. Poikkitieteellisyys auttaa ymmärtämään aikaamme, mikä on mielestäni yksi tieteen tärkeistä tehtävistä.

Kirjallisuus

- Borja, Jordi & Manuel Castells (1997)
Local and Global. Management of Cities in the Information Age. London: Earthscan Publications.
- Castells, Manuel (1996)
The Information Age. Economy, Society and Culture. Vol 1: The Rise of the Network Society. Malden and Oxford: Blackwell.
- Healey, Patsy (1997)
Collaborative Planning. Shaping Places in Fragmented Societies. Hampshire & London: MacMillan.
- Nishida, Kitaro (1990)
An Inquiry into the Good. New Heaven: Yale University Press.
- Nonaka, Ikujiro & Noboru Konno (1998)
The Concept of "Ba". Building a Foundation for Knowledge Creation. California Management Review 40:3, 40–54.
- Staffans, Aija (2004)
Vaikuttavat asukkaat. Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A:29. Teknillinen korkeakoulu.